

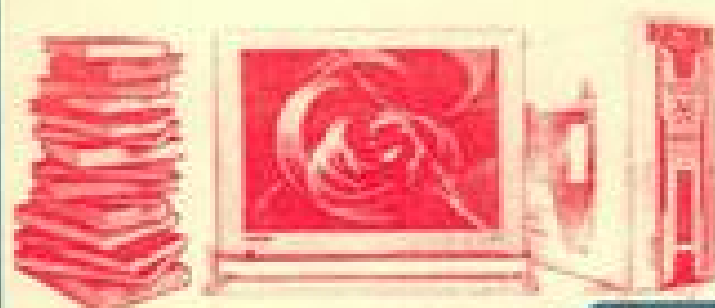

Полтавський університет
споживчої кооперації України

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ПОСЛУГИ: нові види, проблеми розвитку та використання

*Матеріали міжнародної
науково-практичної
конференції*

8-9 червня 2004 року

Полтава
РВВ ПУСКУ

Ще одним дуже важливим чинником роботи бібліотеки в системі дистанційного навчання є електронна доставка документів кінцевому користувачу. На жаль, цей чинник знаходиться тільки на початковій стадії через неузгодженість щодо розсилки електронних матеріалів за межі ХНУРЕ.

Таким чином, наукова бібліотека ХНУРЕ в системі дистанційного навчання надає послуги читачам у вигляді електронних копій методичних матеріалів, електронних копій відсканованих друкованих матеріалів, електронної доставки документів, навчання читачів користванню багатьма інформаційними електронними програмами, які отримує з інших джерел. На наш погляд, якість обслуговування студентів значно б підвищилася за синергетичного об'єднання інформаційних ресурсів усіх підрозділів вищого навчального закладу.

БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Шевченко Т.Є.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Останнім часом все більше почала усвідомлюватися роль вищої школи в житті кожної людини, в її формуванні як особистості, в розвитку індивідуальних здібностей, інтересів.

Освіта, в її непорушному органічному зв'язку з наукою, стає все більш могутньою рушійною силою економічного зростання, підвищення ефективності й конкурентоспроможності народного господарства, що робить її одним із найважливіших факторів національної безпеки і добробуту країни, благополуччя кожного громадянина.

Пошук нової моделі вищої освіти, розширенням її масштабів, створення умов для безперервного навчання, переходом до багаторівневої підготовки, посиленням фундаменталізації, гуманізації, інформатизації навчання, органічного поєднання освіти і науки, інтеграцією в світовий освітній простір.

Ми є не тільки свідками, але й безпосередніми учасниками модернізації системи вищої освіти та динамічних процесів, які відбуваються в ній. Зміни відбуваються скрізь: в структурі та змісті освітніх і професійних програм, у системі освітніх закладів та органах управління освітою.

Більшість завдань сучасного вищого навчального закладу безпосередньо пов'язані з діяльністю його бібліотеки – важливої ланки навчального та наукового процесів. Саме бібліотека є найважливішим

розділом навчального закладу, саме від ресурсів і послуг бібліотеки лежить багато в чому якість та зміст навчання та наукових досліджень.

Основними завданнями бібліотек вищих навчальних закладів є формаційна підтримка основних напрямів роботи вищої школи: здійснення освітньої діяльності, що відповідає стандартам освіти та забезпечує підготовку фахівців; проведення наукових досліджень і уково-технічних розроблень; виховання студентської молоді, формування її високих моральних якостей і активної життєвої позиції; Запечення духовного розвитку особистості; виконання державного мовлення і контрактних угод на підготовку фахівців; здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та удосконалення самої атестації.

Чи відповідає сьогодні бібліотека вищого навчального закладу вимогам та завданням реформування вищої освіти?

На жаль, сьогодні можливості бібліотек, як правило, не вистачає, щоб задовольнити збільшені та істотно змінені потреби студентів і викладачів в отримванні інформації. Проте в роботі бібліотек вищих навчальних закладів відбулися великі зміни, їх кількість поступово зростає.

Розвиток інформаційних технологій – комп'ютеризація та «глобальна інтернетизація», характерні для останнього десятиріччя ХХ століття, свідчать про те, що суспільство зробило крок в нову еру – інформаційну.

Останні роки внесли кардинальні корективи до роботи бібліотек вищих навчальних закладів та поставили перед ними глобальні задачі: збільшення та формування фонду для дисциплін гуманітарного та технічно-економічного циклів і нових спеціальностей, удосконалення бібліотечно-інформаційних процесів на підставі впровадження автоматизованих технологій, поширення сфери послуг, активізації науково-дослідної та рекламної роботи, налагодження міжнародних зв'язків.

Дуже важлива проблема – це комплектування фондів в жорстких умовах недофінансування. Тому забезпечення комплектування цілком лежить від керівництва кожного навчального закладу, яке вишукує додаткові засоби. Збільшення цін на навчальну та наукову літературу спричинили різке погіршення стану бібліотечних фондів. Сьогодні їх оновлення та оновлення відстають від темпів старіння.

Потреби студентів та викладачів в одержуванні інформації сьогодні значно ширше того, що надають бібліотеки навчальних закладів. У зв'язку з цим у бібліотеках створюються умови доступу до світових комп'ютерних мереж, надається доступ до віддалених баз даних, створюються комп'ютерні читальні зали, робочі місця користувачів

обладнані комп'ютерами, сканерами, принтерами тощо. Бібліотеки вищих навчальних закладів активно застосовують нові методи роботи, реалізують корпоративні проекти.

Підвищення рівня бібліотечного обслуговування неможливо досягнути без розвитку нових послуг, таких як створення електронних бібліотек, електронних підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних матеріалів, забезпечуючи вільний доступ до них студентів. Цьому сприяє розвиток нових інформаційних технологій, який дає можливість поширити номенклатуру послуг, що надаються, змінити якість традиційного обслуговування, створити умови для швидкого пошуку інформації. Обслуговування користувачів із застосуванням нових автоматизованих технологій потребує вкладання великих коштів на придбання необхідного обладнання, організацію АРМ користувача, постійного вивчення інформаційних потреб користувачів. На жаль, практика показує, що до цього часу серед керівництва деяких навчальних закладів немає розуміння того, що комп'ютеризація бібліотеки – це складний соціально-економічний процес, управління яким потребує дуже зваженого підходу, ретельно продуманих та послідовно здійснених рішень, постійних фінансових витрат. Це негативно відбивається на темпах розвитку бібліотек вищих навчальних закладів, на ефективності їх роботи. Але і тут ситуація поступово змінюється на краще, що дозволяє говорити про якісні зміни роботи бібліотек вищих навчальних закладів.

З розвитком глобальної інформаційної мережі Інтернет, з появою «нетрадиційних» джерел інформації, зокрема компакт-дисків, змінюються традиційні уявлення про бібліотеку, як про книгосховище з обмеженим доступом до інформаційних ресурсів. Змінюються традиційні бібліотечні функції та з'являються нові, які обумовлюють нову роль бібліотек в інформаційному просторі – роль виробника електронних ресурсів та інформаційного посередника і провідника в інформаційному просторі.

Сьогодні є актуальним питання – включення всього інтелектуального потенціалу суспільства в систему документальних комунікацій і забезпечення його подальшого ефективного використання. Головний напрям – вирішення цього питання – це введення в систему документальних комунікацій, поряд з традиційними, й електронних інформаційних ресурсів. Бібліотеки як ключові компоненти цієї системи мають розширити свої функції від збору і бібліографічної обробки друкованої продукції до створення онлайн-ових сховищ інформації на різних носіях. При цьому вони трансформуються в бібліотеки, не обмежені часом та простором і дають змогу користуватися в будь-який момент потрібним ресурсам, де б він не знаходився.

В електронних бібліотеках основні процеси здійснюються за допомогою комп'ютерів. У комп'ютерній формі зберігається не лише вторинна інформація (бібліографічні описи), а й первинна – власне тексти книг, журналів та інших документів. Об'єктом електронної бібліотеки має бути гетерогенна інформація (текстова, графічна, аудіо-, відео-, та ін.). Електронна бібліотека розглядається як інтеграція нових електронних технологій з традиційним бібліотечним обслуговуванням. Тобто, проектуючи електронний каталог, необхідно вирішити багато системних питань, пов'язаних з форматами подання гетерогенної інформації.

Електронна бібліотека має три інформаційно-ресурсні компоненти, функціонально орієнтовані на розкриття власних фондів, пошук у світовому документальному інформаційному потоці й отримання повних текстів документів.

Розкриття власних фондів бібліотеки забезпечує електронний каталог поточних надходжень, банк даних з ретроспективною національною бібліографією. Електронні каталоги, картотеки та бази даних ретроспективної національної бібліографії бібліотеки створюють самостійно або в кооперації з іншими бібліотеками.

Для пошуку в світовому документальному інформаційному потоці бібліотеки повинні підтримувати комплекс бібліографічних, реферативних, фактографічних і оглядово-аналітичних баз даних на компакт-дисках, що випускаються в розвинених країнах, доповнивши його тематичними базами даних, які формуватимуть українські бібліотеки. Із широкого спектру наявних інформаційних ресурсів на компакт-дисках слід придбати, насамперед, бази даних національних бібліографій інших держав та копії електронних каталогів їхніх провідних бібліотек. Доцільним вбачається і комплектування електронних бібліотек продукцією інформаційних центрів.

Отримання повних текстів документів забезпечуватиметься інформаційними ресурсами депозитарію електронних документів, де зберігатимуться комп'ютерні версії книг, журналів і газет, які видаються в Україні чи вільно поширюються в Інтернеті, а також власна інформаційна продукція українських бібліотек. У перспективі в названому депозитарії мають відбуватися всі поточні видання України, що становитимуть ядро фонду електронної бібліотеки.

Створення електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів здійснюється на основі наявних у суспільстві документних потоків шляхом обробки та архівації для забезпечення наступного багатоаспектного використання. При цьому бібліотеки виступають в ролі генераторів нової синтезованої інформації.

Все те, що розглядалося вище про електронні бібліотеки, безумовно, відноситься і до електронних бібліотек вищих навчальних закладів.

Подальший розвиток освіти в Україні ставить питання впровадження нових інформаційних технологій в навчально-методичне забезпечення вищих навчальних закладів. Практично всі вузи мають розвинуті комп'ютерні мережі та доступ до глобальної мережі Інтернет. Професорсько-викладацький склад все частіше використовує для видання підручників, методичних вказівок, текстів лекцій, тез контролю знань та інших науково-методичних розробок можливості локальних та глобальних комп'ютерних мереж, електронні носії інформації (CD, дискети). На жаль, формування книжкового фонду бібліотек та друкування навчально-методичної літератури останні роки йде дуже повільно через значні фінансові витрати. Поліпшенню становища мають сприяти електронні варіанти підручників та інші навчально-методичні праці.

Наука і навчальний процес у вузах інтегрується відповідно до розвитку сучасного інформаційного простору. Більшість університетів, академій та інших учбових закладів мають свої сайти в Інтернеті, що надає величезні можливості для розповсюдження електронної навчальної літератури, наукових монографій, наукових вісників. Технічні можливості сьогодні навіть випереджають попит на ці послуги.

Сучасний стан інформатизації освіти характеризується освоєнням і впровадженням засобів нових технологій у традиційні навчальні дисципліни. Для вищих навчальних закладів одним із найважливіших завдань є підвищення інформаційної культури студента.

Головною метою інформатизації вищого навчального закладу є підвищення якості освітніх послуг.

Система навчання як традиційного, так і електронного, вимагає інформаційно-документної бази, у створенні якої беруть участь професорсько-викладацький склад, програмісти, фахівці з обчислювальної техніки. Для активної участі у підготовці навчальних матеріалів довідкового типу і баз даних з урахуванням змін запитів користувачів, нині широко залучається і фахівці бібліотеки. Все це сприяє піднесенню ролі бібліотек в освіті і просвіті.

Розвиток інтегрованої програми предметного навчання та інформаційного забезпечення, набутого тривалими навчальними навичками, включаючи ті, які потрібні для роботи з електронними інформаційними джерелами, вимагає тіснішого робочого партнерства між персоналом навчального закладу та бібліотечним персоналом.

Ефективність вирішення цих завдань в умовах інформатизації суспільства досягається завдяки впровадженню автоматизованих технологій у довідково-бібліографічну діяльність. Саме тому головним напрямком удосконалення роботи бібліотек вищих навчальних закладів є комп'ютеризація бібліотечно-бібліографічних та інформаційних про-

сів. Нині все більш бібліотек вищих навчальних закладів України впроваджують комп'ютерні технології і сягнули певних успіхів у цьому розвитку.

Бібліотека Харківського національного університету радіоелектроніки теж впроваджує комп'ютерні технології в методи своєї роботи. Насамперед, треба відзначити, що ХНУРЕ – унікальний навчальний заклад, тут працюють кращі спеціалісти в галузі радіо-, обчислювальної та електронної техніки, автоматизованих систем управління, інформатики та комп'ютерних інформаційних технологій. Університет складається з двох інститутів (радіотехніки і електроніки та комп'ютерних інформаційних технологій), в яких діють 7 факультетів і двох форм навчання, науково-навчальне виробниче об'єднання з 19 лабораторіями, великий обчислювальний центр, дослідний завод.

В університеті є можливість одержання дистанційної освіти для обдарованої молоді в окремих групах за індивідуальними навчальними планами. Включаючи навчання протягом 1-1,5 років у навчальних закладах Франції, Німеччини, Фінляндії. Обов'язковою умовою організації навчального процесу є використання сучасних інформаційних технологій у навчанні. В університеті діє локальна інформаційна мережа, яка об'єднує комп'ютерні класи кафедр та інформаційно-обчислювальний центр і також бібліотеку.

У бібліотеці комп'ютерні технології впроваджуються з 1992 року. Тут існує електронний каталог, який містить на 01.01.2004 р. 13 баз даних, їх обсяг – 39 938 записів. Також існує електронна бібліотека, база даних якої у 2003 році досягла об'єму 2 Гб та налічує 2 164 електронних видань. Електронна бібліотека поповнюється також цифровими копіями законодавчих актів, періодичних видань та статтями. В бібліотеці працює електронний читальний зал, де користувачі мають можливість скористатися інформацією, що зберігається на магнітних і оптичних носіях, отримати доступ до електронної бібліотеки та електронного каталогу бібліотеки.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти, зокрема зростання конкуренції та ринку освітніх послуг, розширення дистанційної освіти використанням Інтернету, створення нових міжнародних віртуальних університетів, можна зробити певні висновки, важливі для участі бібліотеки вищого навчального закладу в розвитку освіти: інформаційна підтримка навчальних та наукових процесів бібліотеками вищих навчальних закладів є частиною освітньої, наукової і культурної діяльності, що забезпечує однаковий доступ до отримання знань; інформаційне обслуговування студентів, аспірантів, інших груп користувачів вищого навчального закладу, створення належних умов для всіх без винятку з урахуванням особливостей різнорідного сту-

дентського середовища – все це бібліотека повинна враховувати в своїй роботі; участь бібліотеки вищого навчального закладу в інформаційному забезпеченні дистанційної освіти, безперервної освіти та самоосвіти; підготовка освітніх програм для дистанційної форми навчання, надання інформаційних ресурсів.

Література

1. Булах Т. Вплив інформатизації на бібліотеки та бібліотечні процеси // Вісник книжкової палати. – 2001. – № 5. – С. 29-31.
2. Лигун Т. Вузы меняются и библиотеки меняются вместе с ними // Библиотечное дело. – 2003. – № 10. – С. 8-10.

ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ – ТОЧНІСТЬ ТА ПОВНОТА ПОШУКУ

Іванова В.В., к.е.н.

Полтавський університет споживчої кооперації України

Сучасні інформаційні технології вже не входять, а ввійшли в наше життя. Як і все в цьому світі, даний процес має дві сторони «медалі», тому й погляд на нього неоднозначний. Інформація завжди була невід'ємною частиною життя суспільства, але лише сьогодні, в епоху розвитку високих комп'ютерних технологій, вона належно оцінена. Проблеми створення інформаційного суспільства розглядаються на державному рівні.

Глобальна інформатизація змінила значення інформації в житті суспільства, і це дало змогу бібліотекам, що виникли саме для задоволення попиту на інформацію, стати в ряд найважливіших інститутів розповсюдження інформаційних ресурсів.

Розвиток сучасних інформаційних технологій дозволив виготовляти, зберігати та розповсюджувати інформацію в електронному вигляді, а також забезпечувати високий рівень доступу до інформаційних джерел. Важлива їх роль у вирішенні проблеми надання якісної конкретної інформації. Завдяки їм стає реальністю можливість організації доступу до інформації як на традиційних носіях, так і в електронному вигляді, а також організація он-лайнного доступу до інформаційної мережі віддалених користувачів.

Сучасний темп життя накладає свій відбиток і на діяльність бібліотек, що потребує від них не тільки надання читачам доступу до літературних джерел, а й організації найбільш короткого шляху при пошуку необхідної інформації. Завдяки новим технологіям з'явилася